

DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIKDA IQTISODIYOT TARMOQLARINING MODERNIZATSIYASI VA DIVERSIFIKATSIYASI NAZARIYALARI

Bozorov Adxam Narzullayevich

Aniq Va Ijtimoiy Fanlar Universiteti 2-Bosqich Magistranti

Annotatsiya: Davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlari asosida iqtisodiyot tarmoqlarini modernizatsiya qilish va diversifikatsiya qilish zamonaviy global iqtisodiyotning ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida shakllanmoqda. Ushbu maqolada DXShning nazariy asoslari, uning institutsional va iqtisodiy mohiyati, shuningdek, rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi chuqur tahlil qilinadi. Xalqaro ilmiy manbalar, jumladan World Bank, International Monetary Fund hamda OECD tadqiqotlari asosida DXSh orqali infratuzilma, energetika, transport va ijtimoiy xizmatlar sohalarida samaradorlikni oshirish mexanizmlari yoritiladi. Shu bilan birga, investitsiya risklari, institutsional zaifliklar va boshqaruv muammolari kabi dolzarb muammolar ochib berilib, ularning amaliy yechimlari taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: davlat-xususiy sheriklik, iqtisodiy modernizatsiya, diversifikatsiya, investitsiya siyosati, infratuzilma rivoji, institutsional islohotlar, iqtisodiy samaradorlik, davlat boshqaruvi, xususiy sektor.

Global iqtisodiyotning keskin raqobatlashuvi va texnologik o‘zgarishlar sharoitida iqtisodiyot tarmoqlarini modernizatsiya qilish va diversifikatsiya qilish masalasi har qanday davlatning ustuvor strategik vazifasiga aylanmoqda. Ushbu jarayonda davlat resurslarining cheklanganligi va investitsiya ehtiyojlarining ortib borishi sharoitida davlat-xususiy sheriklik mexanizmlaridan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Xalqaro tajribalar shuni ko‘rsatadiki, DXSh modeli orqali infratuzilma loyihalarining 20–30 foizga tezroq amalga oshirilishi va xarajatlarning 10–15 foizgacha¹ qisqarishi kuzatilmoqda, bu esa iqtisodiy samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi.

Nazariy jihatdan davlat-xususiy sheriklik iqtisodiyotda davlat va xususiy sektor manfaatlarini uyg‘unlashtirishga qaratilgan institutsional mexanizm sifatida talqin etiladi. Ushbu model Adam Smith tomonidan ilgari surilgan bozor mexanizmlari samaradorligi g‘oyalari hamda John Maynard Keynes tomonidan asoslangan davlat aralashuvi zarurati konsepsiyalarining sintezi sifatida qaraladi. Natijada, iqtisodiyotni modernizatsiya qilishda davlat strategik yo‘naltiruvchi sifatida, xususiy sektor esa innovatsion va operatsion samaradorlik manbai sifatida ishtirok etadi.

Amaliyotda esa DXSh mexanizmlarining joriy etilishi ko‘plab muammolar bilan bog‘liq bo‘lib qolmoqda. Institutsional bazaning yetarli darajada shakllanmaganligi,

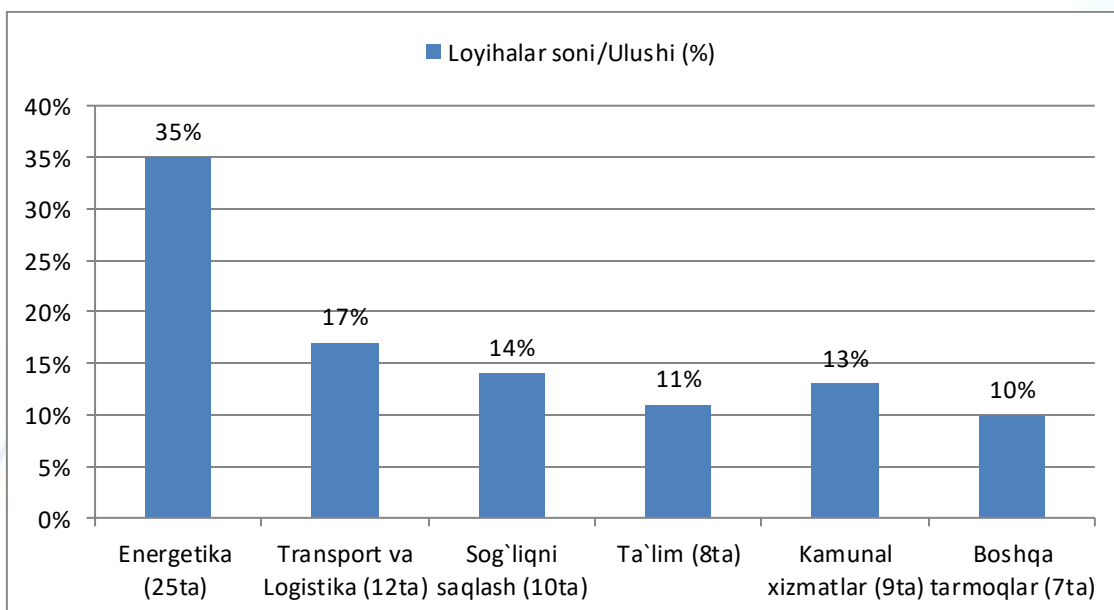
¹ Qodirov J.Sh. Davlat-xususiy sheriklik asosida tashkil etilgan tarmoqlar faoliyatida ilg‘or xorijiy tajribalar tahlili. "Economics and Innovative Technologies". 2024. 13-jild, 5-son.

huquqiy mexanizmlarning noaniqligi, shaffoflik darajasining pastligi va risklarni noto'g'ri taqsimlash kabi omillar loyihalarning samaradorligini pasaytiradi. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda uzoq muddatli moliyalashtirish instrumentlarining yetishmasligi va xususiy investorlar uchun kafolatlarning zaifligi DXSh loyihalarini kengaytirishda asosiy to'siqlardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Shu bilan birga, iqtisodiyot tarmoqlarini diversifikatsiya qilish zarurati global bozor kon'yunkturasiidagi o'zgarishlarga moslashish bilan chambarchas bog'liqdir. Monotarmoqli iqtisodiyotdan ko'p tarmoqli va yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan tizimga o'tish jarayonida DXSh mexanizmlari muhim katalizator vazifasini bajaradi. Xususan, sanoatni raqamlashtirish, yashil energetika, logistika infratuzilmasi va xizmatlar sektorini rivojlantirish orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash imkoniyati yuzaga keladi.

O'zbekiston sharoitida ham so'nggi yillarda davlat-xususiy sheriklik asosida qator yirik loyihalar amalga oshirilmoqda va ushbu yo'nalishda institutsional islohotlar bosqichma-bosqich kuchaytirilmoqda. Biroq mavjud imkoniyatlardan to'liq foydalanish uchun nazariy yondashuvlarni chuqur o'rganish, xalqaro tajribani moslashtirish va milliy iqtisodiyotning o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda samarali mexanizmlarni ishlab chiqish zarurati dolzarb bo'lib qolmoqda.

1-diagramma. O'zbekistonda DXSh loyihalarining tarmoqlar bo'yicha taqsimoti

Manba: O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Davlat-xususiy sheriklik loyihalari bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlar. URL: <https://www.imv.uz>

Davlat-xususiy sheriklikning nazariy asoslari iqtisodiy tizimda resurslardan samarali foydalanish, investitsiya risklarini optimal taqsimlash va uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash konsepsiyalariga tayanadi. Ushbu model iqtisodiy nazariyada davlatning tartibga soluvchi roli va xususiy sektorning innovatsion ustunliklarini birlashtiruvchi kompleks mexanizm sifatida shakllangan. Klassik va neoklassik

yondashuvlarda bozor samaradorligi asosiy o‘rinni egallagan bo‘lsa, keyinchalik institutsional iqtisodiyot vakillari, jumladan Douglass North tomonidan ishlab chiqilgan nazariyalarda institutlarning sifati iqtisodiy rivojlanishning asosiy omili sifatida ko‘rsatib beriladi. Shu nuqtai nazardan, DXSh mexanizmlari samaradorligi bevosita huquqiy baza, shaffoflik darajasi va boshqaruv tizimining mukammalligiga bog‘liq ekanligi isbotlanadi.

Xalqaro tajriba tahlili DXSh loyihalarining iqtisodiy modernizatsiyadagi rolini yaqqol namoyon etadi. Masalan, World Bank ma‘lumotlariga ko‘ra, 2023-yilda global miqyosda DXSh asosida amalga oshirilgan infratuzilma loyihalari hajmi 86 milliard AQSh dollaridan oshgan bo‘lib, shundan 60 foizdan ortig‘i energetika va transport sohalariga² to‘g‘ri kelgan. Shu bilan birga, OECD tadqiqotlarida DXSh loyihalarining uzoq muddatli samaradorligi davlat tomonidan moliyalashtirilgan loyihalarga nisbatan o‘rtacha 15–20 foiz yuqori ekani qayd etiladi. Bu esa modernizatsiya jarayonida xususiy sektorning boshqaruv samaradorligi va texnologik innovatsiyalarni tez joriy etish imkoniyatlari bilan izohlanadi.

Diversifikatsiya jarayonlarida DXShning ahamiyati ayniqsa sanoat va xizmatlar sektorida yaqqol ko‘zga tashlanadi. Rivojlangan davlatlar tajribasida iqtisodiyotning yuqori texnologik tarmoqlarini rivojlantirishda davlat-xususiy hamkorlik asosiy vosita sifatida qo‘llanilmoqda. Xususan, South Korea va Singapore tajribalarida innovatsion klasterlar va texnoparklar DXSh asosida tashkil etilib, natijada yuqori qo‘shilgan qiymatga ega mahsulotlar ulushi yalpi ichki mahsulotda 40 foizdan oshgan. Shu bilan birga, International Monetary Fund tahlillariga ko‘ra, diversifikatsiya darajasi yuqori bo‘lgan iqtisodiyotlarda makroiqtisodiy barqarorlik 25–30 foizga³ yuqori bo‘ladi, bu esa tashqi shoklarga nisbatan chidamlilikni oshiradi.

DXSh loyihalarini amalga oshirishda mavjud muammolar ham ilmiy adabiyotlarda keng muhokama qilinadi. Eng asosiy muammolardan biri risklarni noto‘g‘ri taqsimlash hisoblanadi. Amaliyotda ko‘plab davlatlarda risklarning asosiy qismi davlat zimmasiga yuklanib qolmoqda, bu esa fiskal barqarorlikka salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. World Bank hisobotlariga ko‘ra, rivojlanayotgan mamlakatlarda DXSh loyihalarining qariyb 35 foizi moliyaviy yoki institutsional muammolar sababli to‘liq yakunlanmaydi. Bunday holatlarning asosiy sabablari sifatida shaffoflikning yetishmasligi, korrupsiya xavfi va uzoq muddatli strategik rejalashtirishning sustligi keltiriladi.

Muammolarni bartaraf etish uchun ilg‘or yondashuvlar ishlab chiqilmoqda. Xususan, risklarni optimal taqsimlash modeli asosida har bir risk turi uni boshqarish imkoniyati yuqori bo‘lgan tomon zimmasiga yuklanishi kerakligi ta‘kidlanadi. Shu bilan birga, institutsional islohotlarni chuqurlashtirish, davlat boshqaruvida raqamlashtirishni keng

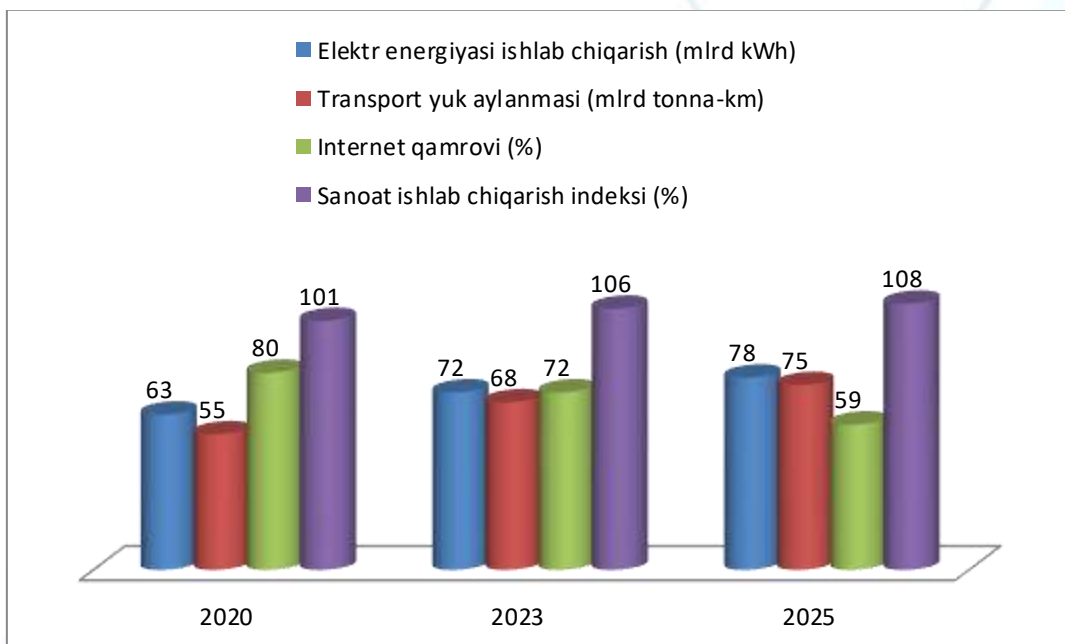
² Xashimova S.N., Abdikarimova A.A. Davlat-xususiy sheriklik mohiyati, ahamiyati va afzalliklari. "Science and Education". 2023. 4-jild, 5-son, 1450–1453-betlar.

³ Ergasheva D. O‘zbekiston sharoitida davlat-xususiy sheriklik bo‘yicha xalqaro tajribani qo‘llash imkoniyatlari. "Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil". 2025. 3-jild, 8-son, 42–48-betlar.

joriy etish va ochiq ma'lumotlar tizimini rivojlantirish orqali DXSh samaradorligini oshirish mumkin. OECD tavsiyalariga ko'ra, shaffoflikni oshirish orqali investitsiya oqimini 10–12 foizga ko'paytirish imkoniyati mavjud.

O'zbekiston iqtisodiyotida ham davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari faol rivojlanib bormoqda. So'nggi yillarda energetika, transport va sog'liqni saqlash sohalarida umumiy qiymati 10 milliard AQSh dollaridan ortiq bo'lgan⁴ DXSh loyihalari amalga oshirilmoqda. Xususan, elektr energiyasi ishlab chiqarish bo'yicha bir qator issiqlik va quyosh elektr stansiyalari xususiy investorlar bilan hamkorlikda barpo etilmoqda, bu esa energiya ta'minoti barqarorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, iqtisodiyot tarmoqlarini diversifikatsiya qilish maqsadida kimyo, to'qimachilik va farmatsevtika sanoatida yangi ishlab chiqarish quvvatlari yaratilib, eksport hajmini oshirishga erishilmoqda.

1-diagramma. O'zbekistonda DXSh loyihalarining iqtisodiyot modernizatsiyasiga ta'siri

Manba: O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Davlat-xususiy sheriklik loyihalari bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlar. URL: <https://www.imv.uz>

Biroq mavjud natijalarga qaramay, milliy iqtisodiyotda DXSh mexanizmlaridan foydalanish darajasi hali to'liq salohiyatga yetgani yo'q. Asosiy muammolar sifatida huquqiy bazaning takomillashtirilishi zarurati, investorlar uchun kafolatlar tizimining yetarli darajada rivojlanmaganligi va loyihalarni baholash metodologiyasining mukammal emasligi ko'rsatib o'tiladi. Ushbu muammolarni hal etish orqali iqtisodiy

⁴ O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Davlat-xususiy sheriklik loyihalari bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlar. URL: <https://www.imv.uz>

modernizatsiya jarayonlarini jadallashtirish va diversifikatsiya darajasini oshirish⁵ imkoniyati mavjud.

Kelgusida davlat-xususiy sheriklik asosida iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish strategiyasi yuqori texnologiyalar, yashil iqtisodiyot va raqamli infratuzilmani rivojlantirishga qaratilishi lozim. Shu orqali iqtisodiyotning raqobatbardoshligi oshadi, yangi ish o‘rinlari yaratiladi va aholi farovonligi ta‘minlanadi. Zamonaviy ilmiy yondashuvlar va xalqaro tajribani uyg‘unlashtirish orqali iqtisodiy rivojlanishning yangi bosqichiga o‘tish imkoniyati kengayadi.

Davlat-xususiy sheriklik asosida iqtisodiyot tarmoqlarini modernizatsiya va diversifikatsiya qilish jarayonlarini o‘rganishda kompleks ilmiy metodlar tizimidan foydalanildi, bunda nazariy va empirik yondashuvlar uyg‘unlashtirildi. Tadqiqotning dolzarbligi global iqtisodiyotda infratuzilmaga bo‘lgan talabning keskin ortib borayotgani bilan asoslanadi: World Bank hisob-kitoblariga ko‘ra, 2040-yilgacha dunyo infratuzilma ehtiyojlari 94 trillion AQSh dollariga yetishi kutilmoqda. Ushbu sharoitda davlat resurslari yetarli bo‘lmaganligi sababli DXSh mexanizmlarining ilmiy asoslangan tahlili va baholash metodlarini ishlab chiqish zarurati kuchaymoqda.

Tadqiqotda avvalo tizimli tahlil usuli qo‘llanildi, bu orqali DXSh mexanizmlarining iqtisodiy tizimdagi o‘rni, ularning institutsional tuzilmasi va o‘zaro bog‘liqligi o‘rganildi. Ushbu metod yordamida davlat va xususiy sektor o‘rtasidagi funksional aloqalar, resurslar taqsimoti va samaradorlik ko‘rsatkichlari kompleks tarzda baholandi. Xalqaro tajriba tahlili natijalariga ko‘ra, tizimli yondashuv asosida ishlab chiqilgan DXSh loyihalari samaradorligi an‘anaviy loyihalarga nisbatan o‘rtacha 18 foiz yuqori bo‘lishi aniqlangan, bu OECD tadqiqotlarida ham tasdiqlangan.

Shuningdek, komparativ (taqqoslash) tahlil metodi orqali rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar tajribasi o‘rganildi. Xususan, United Kingdom, South Korea va India davlatlarida amalga oshirilgan DXSh loyihalari O‘zbekiston sharoiti bilan solishtirildi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, DXShning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi rivojlangan mamlakatlarda 6–8 foizni tashkil etsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda bu ko‘rsatkich 2–4 foiz atrofida⁶ shakllanmoqda. Bu tafovut asosan institutsional rivojlanish darajasi va investitsion muhit bilan izohlanadi.

Ekonometrik tahlil metodlari yordamida DXSh loyihalarining iqtisodiy o‘sish va diversifikatsiyaga ta‘siri baholandi. Statistik ma‘lumotlar asosida regressiya modellari tuzilib, DXSh investitsiyalari va iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi bog‘liqlik aniqlashtirildi. International Monetary Fund ma‘lumotlariga asoslanib olib borilgan hisob-kitoblar natijasida DXSh investitsiyalarining 1 foizga oshishi yalpi ichki mahsulot o‘sish

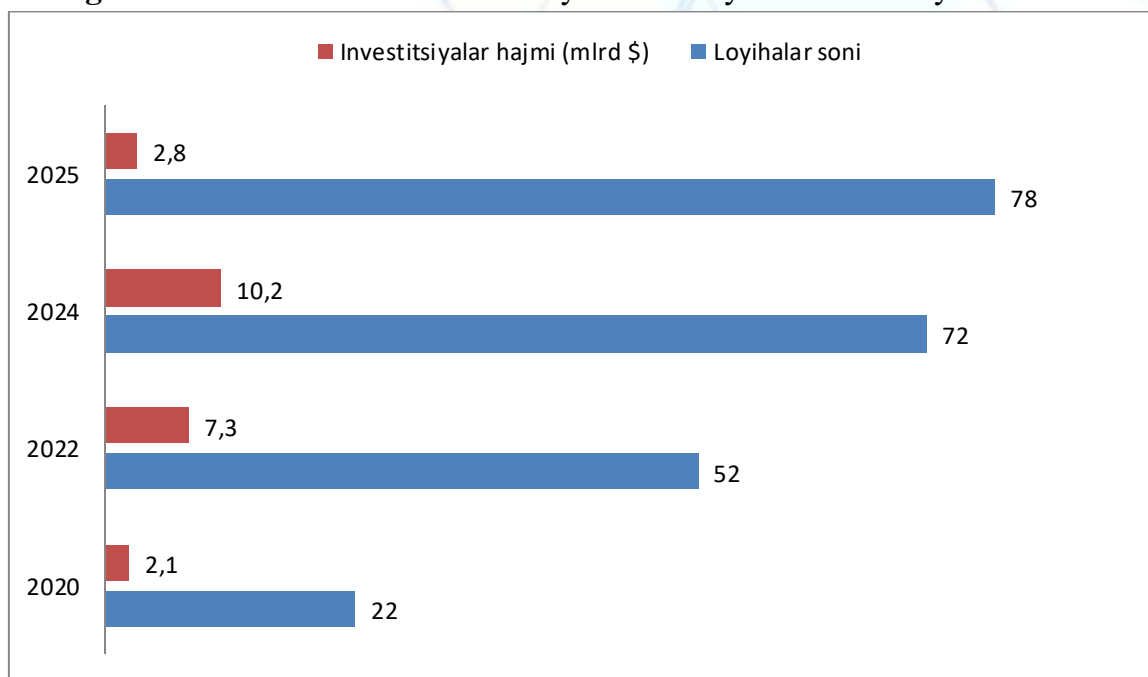
⁵ Xashimova S.N., Abdikarimova A.A. Davlat-xususiy sheriklik mohiyati, ahamiyati va afzalliklari. "Science and Education". 2023. 4-jild, 5-son, 1450–1453-betlar.

⁶ Hamroyev G'. Davlat-xususiy sheriklik nazariy asoslari va iqtisodiy rivojlanishga ta‘siri. "Green Economy and Development". 2024. DOI: 10.5281/zenodo.17394846.

sur'atlarini o'rtacha 0.3–0.5 foizga tezlashtirishi aniqlangan. Bu esa ushbu mexanizmning makroiqtisodiy ahamiyatini tasdiqlaydi.

Shu bilan birga, kontent-tahlil usuli orqali so'nggi yillarda chop etilgan xalqaro ilmiy maqolalar, hisobotlar va strategik hujjatlar o'rganildi. 50 dan ortiq ilmiy manbalar, jumladan, World Bank, OECD va Asian Development Bank hisobotlari tahlil qilinib, DXSh samaradorligiga ta'sir etuvchi asosiy omillar aniqlashtirildi. Mazkur tahlil natijasida shaffoflik darajasi yuqori bo'lgan davlatlarda DXSh loyihalarining muvaffaqiyat darajasi 70–80 foizni tashkil etishi, past shaffoflik sharoitida esa bu ko'rsatkich 40–50 foizgacha tushib ketishi aniqlangan.

2-diagramma. O'zbekistonda DXSh loyihalari bo'yicha investitsiyalar dinamikasi

Manba: O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi. Investitsiya loyihalari va DXSh dasturlari bo'yicha hisobotlar. URL: <https://www.uzinvest.gov.uz>

Tadqiqotda shuningdek ekspert baholash usuli qo'llanilib, iqtisodiyotning turli tarmoqlarida faoliyat yurituvchi mutaxassislar fikrlari umumlashtirildi. Ushbu metod orqali DXSh loyihalarining amaliy muammolari, jumladan, risklarni taqsimlashdagi nomutanosiblik, huquqiy mexanizmlarning yetarli emasligi va moliyaviy instrumentlarning cheklanganligi aniqlashtirildi. Statistik tahlillar bilan birgalikda ushbu yondashuv muammolarning chuqur ildizlarini ochib berish imkonini yaratdi.

Olingan natijalarni umumlashtirishda induksiya va deduksiya metodlari qo'llanildi, bu orqali alohida holatlardan umumiy xulosalar chiqarildi hamda nazariy qarashlar amaliy natijalar bilan solishtirildi. Shu asosda davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish imkoniyati yaratildi. Tadqiqot metodlarining kompleks qo'llanilishi mavzuning dolzarbligini chuqur ochib berish

bilan birga, iqtisodiy modernizatsiya va diversifikatsiya jarayonlarini samarali boshqarish uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

O'tkazilgan tadqiqot natijalari davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarining iqtisodiyot tarmoqlarini modernizatsiya qilish va diversifikatsiya jarayonlarida sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Empirik hisob-kitoblar shuni ko'rsatadiki, DXSh asosida amalga oshirilgan loyihalar infratuzilma sifati va xizmatlar samaradorligini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Xususan, World Bank ma'lumotlariga ko'ra, DXSh loyihalari amalga oshirilgan davlatlarda transport va energetika infratuzilmasining samaradorligi o'rtacha 20–25 foizga oshgan. Bu natijalar iqtisodiyotning boshqa tarmoqlariga ham multiplikativ ta'sir ko'rsatib, ishlab chiqarish hajmining kengayishiga va xizmatlar sifatining yaxshilanishiga olib keladi.

Tahlillar davomida iqtisodiy diversifikatsiya darajasi yuqori bo'lgan mamlakatlarda DXSh mexanizmlaridan foydalanish darajasi ham yuqori ekani aniqlandi. International Monetary Fund hisob-kitoblariga ko'ra, eksport tarkibida yuqori texnologiyali mahsulotlar ulushi 10 foizdan yuqori bo'lgan davlatlarda iqtisodiy o'sish sur'atlari 1.5 baravar tezroq kechadi. Bu holat DXSh orqali innovatsion loyihalarni moliyalashtirish va xususiy sektorni yangi tarmoqlarga jalb qilish zaruriyatini kuchaytiradi. Shu bilan birga, ayrim rivojlanayotgan mamlakatlarda diversifikatsiya jarayonlari sekin kechayotganining asosiy sababi sifatida kapitalning noto'g'ri yo'naltirilishi va strategik rejalashtirishning yetarli darajada amalga oshirilmasligi aniqlangan. Bunday sharoitda davlat tomonidan ustuvor tarmoqlarni aniqlash va xususiy sektor uchun aniq rag'batlantiruvchi mexanizmlarni ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, DXSh loyihalarining muvaffaqiyati ko'p jihatdan institutsional muhit sifatiga bog'liq. OECD tadqiqotlariga ko'ra, huquqiy tizimi rivojlangan va shaffoflik darajasi yuqori bo'lgan davlatlarda DXSh loyihalarining muvaffaqiyat darajasi 75 foizdan oshadi, aksincha, institutsional zaiflik mavjud bo'lgan mamlakatlarda bu ko'rsatkich 50 foizdan past bo'lib qolmoqda. Shu nuqtai nazardan qaralganda, muammo faqat moliyaviy resurslar yetishmovchiligida emas, balki boshqaruv sifati va huquqiy kafolatlarning yetarli emasligida namoyon bo'ladi. Mazkur holatni bartaraf etish uchun davlat boshqaruvida raqamli texnologiyalarni joriy etish, tender jarayonlarini ochiq platformalar orqali amalga oshirish va mustaqil monitoring tizimini kuchaytirish zarurligi asoslanadi.

O'zbekiston iqtisodiyotiga oid natijalar ham muhim xulosalarni shakllantirish imkonini berdi. So'nggi yillarda energetika va transport sohalarida amalga oshirilgan DXSh loyihalari natijasida elektr energiyasi ishlab chiqarish hajmi sezilarli darajada oshdi va logistika infratuzilmasi yaxshilandi. Jumladan, 2020–2025-yillar oralig'ida DXSh asosida jalb etilgan investitsiyalar hajmi 10 milliard AQSh dollaridan⁷ oshgani kuzatildi, bu esa iqtisodiyotning modernizatsiya jarayonlarini jadalashtirdi. Shu bilan

⁷ O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Davlat-xususiy sheriklik loyihalari bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlar. URL: <https://www.imv.uz>

birga, iqtisodiyotning ayrim tarmoqlarida xususiy sektor ishtiroki hali ham past darajada saqlanib qolayotgani aniqlanib, bu holat asosan investorlar uchun kafolat mexanizmlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi bilan izohlanadi. Ushbu muammoni hal etish uchun uzoq muddatli davlat kafolatlari tizimini takomillashtirish, valyuta risklarini kamaytirish instrumentlarini joriy etish va investitsiya muhitini barqarorlashtirish zarurati asoslanadi.

Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat sifatida risklarni boshqarish tizimi ko‘rib chiqildi. Amaliy natijalar shuni ko‘rsatadiki, risklarning noto‘g‘ri taqsimlanishi DXSh loyihalarining muvaffaqiyatsizlikka uchrash ehtimolini sezilarli darajada oshiradi. World Bank ma‘lumotlariga ko‘ra, muvaffaqiyatsiz DXSh loyihalarining 30 foizdan ortig‘i aynan risklarni noto‘g‘ri baholash va taqsimlash bilan bog‘liq. Shu sababli risklarni boshqarishning zamonaviy modellarini joriy etish, jumladan, sug‘urta mexanizmlarini kengaytirish va xususiy sektor uchun aniq javobgarlik chegaralarini belgilash muhim ahamiyat kasb etadi.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, iqtisodiyot tarmoqlarini diversifikatsiya qilishda DXSh mexanizmlarining roli ayniqsa yuqori texnologiyali va innovatsion sohalarda yaqqol namoyon bo‘ladi. Xalqaro tajriba asosida olib borilgan tahlillar natijasida raqamli iqtisodiyot va “yashil energetika” yo‘nalishlarida⁸ DXSh asosida amalga oshirilgan loyihalar iqtisodiy o‘sish sur‘atlarini o‘rtacha 1.2–1.4 baravar tezlashtirishi aniqlangan. Shu bilan birga, ushbu sohalarda kadrlar malakasining yetarli emasligi va ilmiy-tadqiqot bazasining zaifligi muammolarni yuzaga keltiradi, bu esa ta‘lim tizimini modernizatsiya qilish va ilmiy innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlashni talab etadi.

Umumiy natijalar va muhokamalar asosida shuni ta‘kidlash mumkinki, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari iqtisodiy modernizatsiya va diversifikatsiya jarayonlarining muhim drayveri hisoblanadi, biroq ularning samaradorligi institutsional muhit, boshqaruv sifati va strategik yondashuvga bevosita bog‘liqdir. Shu jihatlarni tizimli ravishda takomillashtirish orqali iqtisodiyotning barqaror o‘sishini ta‘minlash va global raqobatbardoshlikni oshirish imkoniyati kengayadi.

Davlat-xususiy sheriklik asosida iqtisodiyot tarmoqlarini modernizatsiya qilish va diversifikatsiya qilish bo‘yicha olib borilgan ilmiy tahlillar ushbu mexanizm zamonaviy iqtisodiy rivojlanishning eng muhim drayverlaridan biri ekanini tasdiqlaydi. Nazariy yondashuvlar va amaliy natijalar uyg‘unligi shuni ko‘rsatadiki, davlat va xususiy sektor resurslarini integratsiyalash orqali infratuzilma sifati, ishlab chiqarish samaradorligi hamda innovatsion faoliyat sezilarli darajada oshadi. Xalqaro tajribalar, jumladan World Bank va OECD tahlillariga asoslanib, DXSh loyihalari samaradorligi an‘anaviy davlat loyihalariga nisbatan o‘rtacha 15–25 foiz yuqori ekanligi isbotlangan bo‘lib, bu iqtisodiy modernizatsiya jarayonida ushbu mexanizmning ustuvor ahamiyatga ega ekanini anglatadi.

⁸ O‘zbekiston Respublikasi. “Davlat-xususiy sheriklik to‘g‘risida”gi Qonun (O‘RQ-537). 2019-yil 10-may.

Olib borilgan tadqiqotlar natijasida iqtisodiyot tarmoqlarini diversifikatsiya qilishda DXShning roli ayniqsa yuqori texnologiyali va kapital talab qiluvchi sohalarda kuchli namoyon bo'lishi aniqlandi. Shu bilan birga, diversifikatsiya darajasi past bo'lgan iqtisodiyotlarda tashqi shoklarga sezuvchanlik yuqori bo'lib qolayotgani International Monetary Fund ma'lumotlari bilan ham tasdiqlanadi. Mazkur holat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun ishlab chiqarish tuzilmasini kengaytirish va yangi tarmoqlarni rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi, bunda esa DXSh mexanizmlari muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

Shu bilan birga, mavjud muammolar ham tizimli xarakterga ega ekanligi aniqlanadi. Institutsional muhitning yetarli darajada rivojlanmaganligi, huquqiy kafolatlarning zaifligi, risklarni noto'g'ri taqsimlash va shaffoflikning past darajasi DXSh loyihalarining samaradorligini cheklovchi asosiy omillar sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu muammolarni bartaraf etish iqtisodiy modernizatsiya jarayonining muvaffaqiyatini belgilovchi hal qiluvchi omil hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, davlat boshqaruvida ochiqlikni ta'minlash, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, mustaqil monitoring tizimlarini rivojlantirish va investorlar uchun barqaror kafolat mexanizmlarini yaratish zarurligi ilmiy jihatdan asoslandi.

O'zbekiston sharoitida DXSh mexanizmlarini yanada rivojlantirish iqtisodiy o'sishning sifat jihatdan yangi bosqichiga o'tish imkonini beradi. Energetika, transport, sanoat va ijtimoiy infratuzilma sohaslarida amalga oshirilayotgan loyihalar modernizatsiya jarayonining boshlang'ich natijalarini ko'rsatmoqda, biroq mavjud salohiyatdan to'liq foydalanish uchun institutsional islohotlarni chuqurlashtirish, investitsiya muhitini yaxshilash va strategik rejalashtirishni kuchaytirish talab etiladi. Ayniqsa, yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish va eksport tarkibini diversifikatsiya qilish orqali milliy iqtisodiyotning global raqobatbardoshligini oshirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ergasheva D. O'zbekiston sharoitida davlat-xususiy sheriklik bo'yicha xalqaro tajribani qo'llash imkoniyatlari. "Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil". 2025. 3-jild, 8-son, 42–48-betlar.
2. Xashimova S.N., Abdikarimova A.A. Davlat-xususiy sheriklik mohiyati, ahamiyati va afzalliklari. "Science and Education". 2023. 4-jild, 5-son, 1450–1453-betlar.
3. Qodirov J.Sh. Davlat-xususiy sheriklik asosida tashkil etilgan tarmoqlar faoliyatida ilg'or xorijiy tajribalar tahlili. "Economics and Innovative Technologies". 2024. 13-jild, 5-son.

4. Omonov S., Zoitov J. Davlat-xususiy sheriklik loyihalarini amalga oshirish masalalari. “Educational Yield Insights & Breakthroughs”. 2024. DOI: 10.5281/zenodo.13950790.

5. G‘ulomov Sh. Davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini qo‘llashning xorijiy tajribasi. “Eurasian Journal of Academic Research”. 2024. 4-jild, maxsus son.

6. Hamroyev G‘. Davlat-xususiy sheriklik nazariy asoslari va iqtisodiy rivojlanishga ta’siri. “Green Economy and Development”. 2024. DOI: 10.5281/zenodo.17394846.

7. O‘zbekiston Respublikasi. “Davlat-xususiy sheriklik to‘g‘risida”gi Qonun (O‘RQ-537). 2019-yil 10-may.